

Тетяна Зотова

КОНСТИТУЦІЇ ВАРШАВСЬКОГО СЕЙМУ 1581 РОКУ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

У статті досліджено конституції вального сейму 1581 року. За допомогою ретельного їх аналізу висвітлені рішення, що були продюзовані на сеймі. Проаналізовано структуру конституцій, виокремлено основні питання і проблеми, що вирішувалися в рамках сейму, насамперед ті, що стосувалися українських воєводств.

Ключові слова: сейм, Річ Посполита, сеймова конституція, Стефан Баторій, українські воєводства.

Для Королівства Польського практика станових зборів була досить усталеною з часів його відродження у 1320 р. Перші з'їзди відбувалися ще за правління Владислава I Локєтка. Представництво всіх провінцій та земель зумовлювало значення сейму як центральної інституції репрезентації та інтеграції шляхти до 20-х рр. XVIII ст.¹ З часу радомського сейму 1505 року інституція була втіленням засад мішаної монархії (*monarchia mixta*), що в подальшому вимагала та встановлювала спільне рішення монарха, сенату і Посольської ізби. Найважливішою рисою діяльності сейму стала консолідація політичної свідомості шляхетських еліт.

На сьогодні проблематика парламентаризму на українських землях в часи Речі Посполитої стала популярним напрямком досліджень у вітчизняній історичній науці. Так Олексій Вінниченко приділяє увагу різним аспектам функціонування сеймиків на українських землях². Дослідження окремих напрямів з історії політичної культури української шляхти впровадить Петро Кулаковський³. Віталій Михайловський

досліджує соціально-політичні аспекти з історії парламентаризму Речі Посполитої до 1648 р.⁴

У польській історіографії широко представлені студії, присвячені окремим сеймам Речі Посполитої, зокрема робота Яна Жоньци «Сейми з років 1597 і 1598»⁵. Парламентські структури стали предметом дослідження Едварда Опалінського. У монографії «Сейм срібного віку 1587–1652» розроблені питання не тільки функціонування сейму, але й окреслені моделі тодішнього парламенту та законодавчої діяльності⁶.

Мета статті — дослідити структуру конституцій, тематику прийнятих питань та ухвал, що стосувалися українських воєводств.

На початку правління короля Речі Посполитої Стефана Баторія, склалася складна політична ситуація. До загрози з боку Московії додавалася вичікувальна позиція магнетерії ВКЛ⁷. Головним партнером короля стає шляхта, яка за період

¹ Urzyszak W. Sejm Walny Koronny w latach 1506–1540. Warszawa, 1980. S. 223.

² Вінниченко О. Інструкція передсеймового сеймику Холмської землі 1593 року. Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. ССХLIII: Праці Історично-філософської секції. Львів, 2002. С. 318–341; Його ж: Конституції сеймів 1576–1647 років як джерело до історії організації і діяльності сеймиків у Речі Посполитій. До джерел: збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського. Т. II. Київ; Львів, 2004. С. 229–266; Його ж: Конфлікт політичний чи конфлікт особистий: вишеський депутатський сеймик Руського воєводства 1603 року. Соціум. Вип. 7: Конфлікт та порозуміння в історії середньовічної і ранньомодерної Європи. Київ, 2007. С. 111–142; Його ж: Інститут сеймикового маршалка в Руському і Белзькому воєводствах останньої чверті XVI — першої половини XVII ст. Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 34. Львів, 1999. С. 109–121.

³ Кулаковський П. Представництво Волинського воєводства на сеймах Речі Посполитої 1632–1647 рр. URL:

<http://gulevich.net/statiy.files/pvv.htm> (дата звернення: 24.09.2018); Його ж: Інструкція сеймику Чернігівського воєводства 1646 року. Україна Модерна. 2001. 6. С. 113–138; Його ж: Земські сеймики як орган шляхетського самоуправління в др. пол. XVI — перш. пол. XVII ст. Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Вип. VII. Запоріжжя: Тандем-У, 1999.

⁴ «Прикладом своїх предків...». Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита / В. Михайловський, О. Вінниченко, П. Кулаковський, І. Тесленко. Т. I. / За ред. В. Михайловського. Київ: Темпора, 2018. 384 с; Михайловський В. Бібліографія парламентаризму на українських землях до 1648 року: Польське королівство, Велике князівство Литовське, Річ Посполита. Київ: Темпора, 2018. 192 с.

⁵ Rzonca J. Sejmy z lat 1597 i 1598. Cz. I. Bezowocny sejm z 1597 roku. Warszawa-Wroclaw, 1989. 117 s.

⁶ Opaliński E. Sejm srebnego wieku 1587–1652. Między głosowaniem większościowym a liberum veto. Warszawa, 2001. 269 s.

⁷ Dubas-Urwanowicz E. O nowy kształt Rzeczypospolitej. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576–1586. Warszawa, 2013. S. 24.

«Великого безкоролів'я» мала чітку політичну програму подальшого реформування держави⁸.

Варшавський вальний сейм 1581 р. був ознаменований подальшою Псковською кампанією. Лівонська війна в період 1579–1582 рр. стала непростим випробуванням для держави в цілому. Навесні 1581 р. Стефан Баторій перебував у Великому князівстві Литовському, де отримав звістку про смерть свого брата Криштофа⁹. Новим намісником Семиграддя став Зигмунт, затверджений султаном Мурадом III, щоправда без офіційної місії в Стамбул¹⁰. У період другої кампанії з Московським царством за Лівонію, Баторій отримав військову допомогу від кримських татар. Головними завданнями короля і сенату було продовження війни з Московією і затвердження поборового універсалу¹¹.

Король оголосив про скликання вального сейму у жовтні 1580 р., а місцеві сеймики відбулися в грудні. Сам сейм відбувся з 22 січня по 8 березня 1581 року. Маршалком було обрано Станіслава Пшиємського, який ефективно керував Посольською ізбою. Представники Посольської ізби не квапилися із затвердженням податкового універсалу. На цьому сеймі стали очевидними гострі протиріччя між позицією короля та шляхетськими послами¹².

Доробок сейму 1581 року складався з конституцій, поборового універсалу, прийняття котрого саботувала ізба Посольська, та привілею, що стосувався реформування спадку Анни Ягеллоники по королеві Боні¹³. З цього питання також була ухвалена окрема стаття у конституції¹⁴.

Сейми за роки правління Стефана Баторія

Сейм	Кількість конституцій
1576 Краківський коронаційний сейм	26
1576 Торунський сейм	46
1578 Варшавський сейм	68
1579–1580 Варшавський сейм	немає
1581 Варшавський сейм	61

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem. S. 108.

¹⁰ Augustyniak U. Historia Polski 1572–1795. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2008. S. 571.

¹¹ Dubas-Urwanowicz E. Onowy kształt Rzeczypospolitej. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576–1586. S. 100–101; Volumina Constitutionum (Далі — VC). Т. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 455–463.

¹² Sprawy wojenne króla Stefana Batorego : dyjaryjusze, relacje, listy i akta z lat 1576–1586. S. 288–290.

¹³ VC. Т. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 464–467.

¹⁴ Ibidem. S. 453.

1582 Варшавський сейм	Немає, тільки конституція для Лівонії
1585 Варшавський сейм	немає

Лише на трьох сеймах з шести в період правління войовничого Баторія були продукувані та затверджені конституції.

З огляду на різноманітність ухвалених рішень 1581 р. можна виділити декілька окремих груп: питання, що стосувалися війська; питання економічного характеру (сюди ж входять ухвали щодо упорядкування життя міст); ухвали, пов'язані з ізбою Посольською, послами та земськими сеймиками; постанови сейму, пов'язані з судовою системою; статті, які стосувалися українських воеводств; група особових привілеїв.

Стефан Баторій увійшов в історію Речі Посполитої як «воюючий монарх». За недовгі десять років правління король провів три військові кампанії. Тому питання мілітарного характеру та дотичні до них були виокремлені в окремий блок. Стефан Баторій, котрий мав підтримку у жовнірів, зважав на етнічну приналежність та віросповідання¹⁵. Ще в рік коронаційного сейму він підняв питання необхідності реформування посполитого рушення¹⁶.

Першою була внесена ухвала «уживання рушниць», що стосувалася використання вогнепальної зброї. Декларувалася заборона носіння рушниць на з'їздах та на інших публічних акціях, а також на всіляких ярмарках і базарах. Штраф за порушення цієї норми — чотирнадцять гривень¹⁷. До прикладу, прийнятий в цьому ж році штраф за вбивство «хлопа» становив тридцять гривень¹⁸.

Про що говорить ухвалення такого рішення? У цей період носіння вогнепальної зброї було повсякденною практикою, в тому числі зумовленою тогочасними воєнними кампаніями. Також, якщо цей пункт був затверджений в конституції, це говорить про появу прецедентів, а отже, і необхідність вирішення цього питання¹⁹. До цього ж варто додати прийняту ухвалу, що стосувалася міста Кракова. Посли краківського воеводства

¹⁵ Rostafiński M. Zarys historii rozwoju wojskowości w Polsce : (992–1792 r.) Poznań, 1922. S. 48.

¹⁶ Ibidem. S. 48.

¹⁷ VC. Т. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 446.

¹⁸ VC. Т. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 446. Конституція про забиття холопів. За вбивство холопа шляхтич мав заплатити тридцять гривень. З них половина — пану забитого, а інша — родині. Якщо той залишався живим, шляхтич мав оплатити лікування.

¹⁹ Згадки про масове використання вогнепальної зброї фіксуємо у «Вірш жалобний на смерть князя Михайла Вишневецького». Савчук О.А. Аспекти використання ручної вогнепальної зброї запорозькими козаками. Історія давньої зброї. Дослідження 2014: зб. наук. пр. К. : Ін-т історії України НАНУ, 2014. С. 192.

скаржилися на гвалти та грабунки у місті. Рішення парламенту постановляло, що міщанин, котрий звернувся до міської ради через грабунки або злочини, мав право на покарання кривдника, так само, як і шляхтич²⁰.

Ще однією нормою, прийнятою з огляду на військове положення в країні, була конституція про «доведення справедливості» для шляхти, що воювала, посилаючись на продовження норм 1579 року, прийнятих під Полоцьком та перепідтверджених на сеймі²¹.

Варто також відзначити ухвалу сейму, що стосувалася звільнення жовнірів від відповідальності перед судом в період війни проти Московії, до дванадцяти тижнів після розпуску війська²². Можливо, такі «поблажливі» норми були прийняті через необхідність продовжувати війну, а також слабку дисципліну та дезертирство²³.

Питання, пов'язані з економікою та господарськими справами воєводств, постійно фігурують у конституціях. Це говорить про мультифункціональність засідань парламенту та продукту сейму — конституцій.

Наступна конституція стосувалася такого важливого питання, як розгляд справ про отримання товарів (*de bonis*) без будь-якого права. Кожен, хто постраждав, зазнав збитків, мав звернутися до Трибуналу та внести скаргу в реєстр. З цього пункту ми дізналися не лише про порядок дій у разі втрати чи отримання майна без права (*de bonis nullo iure receptis*). Але і зафіксували означені регіональні центри Речі Посполитої. Важливо, що таке означення не умовне, усталене в історіографічній традиції. Це поняття усвідомлене самою шляхтою та характерне для цієї епохи. Отже, на перші, а надалі другі, «земські рочки» скарги вносять в Кракові (для Малопольських воєводств), в Познані (для Великопольських воєводств), у Львові (для всіх Руських), у Варшаві (для Мазовецьких воєводств). Староста зазначених міст мав передати реєстр справ на наступний сейм для їх подальшого рішення²⁴.

Окремо варто відзначити норму, що регламентувала співпрацю міських урядників та воєводи. Йдеться про ухвалу сейму щодо придбання вина²⁵. Вина, перед продажем та перш ніж потрапити в шинки, мали пройти перевірку і отримати дозвіл від «міського уряду». Хто з міських урядників мав опікуватися цією справою, не уточнено, виконання функції залишали на розсуд міського магістрату. У випадку порушення цієї норми

половину штрафу сплачували в міський магістрат, іншу — воєводи²⁶.

Також серед економічних питань, порушених на сеймі та вписаних у конституцію, — мита пруської шляхти²⁷, мита та податки для староства освенцимського²⁸.

На прохання послів Віленської землі — аби було запроваджено і гарантоване постійне віленське вйтівство²⁹. Всі переваги від цього вйтівства мали бути спрямовані на поліпшення життя у місті³⁰. До упорядкування економічного життя міста можна віднести також конституцію сейму щодо порту на річці Невежис у місті Кейдани, Ковенського повіту ВКЛ³¹, який контролювався конституцією Гроднинського сейму ВКЛ 1568 року³².

Сейм січня–березня 1581 року проілюстрував брак довіри монарха до ізби Посольської та подальшого їх дистанціювання. Ще на сеймі Баторій все частіше виявляв незгоду щодо системи устрою Речі Посполитої, де сейм був головним законодавчим органом, що визначав внутрішню та зовнішню політику³³.

Рішення, ухвалені на сеймі, — про подимний податок — одне з небагатьох у конституції, де прямо згадані представники Посольської ізби. Рішення ухвалені з огляду на скарги земських послів. Незвична форма викладу: «деякі старости звинувачують і судяться через подимний податок, в обхід привілею короля Ягайла»³⁴. Тому цим пунктом постановляли, аби старости дотримувалися цього привілею³⁵.

Наступна ухвала сейму стосувалася освенцимського та заторського сеймику. Згідно цієї норми, сеймик вище згаданих земель мав завжди скликатися за три дні перед сеймиком у Прошовіцах Краківського воєводства. Змінювалася процедура передсеймової організації. Тепер королівський посол не їхав на згаданий сеймик, надсилали лише інструкцію до старости освенцимського. З чим пов'язане таке рішення? Можливо, з номінацією старости освенцимського Анджея Тенчинського на воєводу краківського³⁶? Можна обережно при-

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem. S. 448. Якщо пруська шляхта купувала коней та волів в королівстві, то не сплачувала мита. З обмовкою — лише для власних потреб.

²⁸ Ibidem. Ця ухвала звільняла шляхту від всіляких мит на «вічні часи».

²⁹ Ibidem. S. 447.

³⁰ Ibidem. S. 447.

³¹ Сучасне Кедайняй.

³² Ibidem. S. 452. «Річка Невежис».

³³ Dubas-Urwanowicz E. O nowy kształt Rzeczypospolitej... S. 46.

³⁴ Можливо, привілей червенський 1422 року, або едленський 1430 року.

³⁵ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 447.

³⁶ Urzędnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy / Oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska. Kórnik. 1990. 266.

²⁰ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 446.

²¹ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 452.

²² Ibidem. S. 453. «Екзекуція жовнірів».

²³ Rostafiński M. Zarys historii rozwoju wojskowości w Polsce : (992–1792 r.) S. 48.

²⁴ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 448.

²⁵ Ibidem. Про придбання вина.

пустити, що ця норма реалізувала контроль над сеймиком вище згаданих земель.

Також на сеймі ухвалене важливе рішення щодо обмеження поєднання сенаторських та судових урядів однією особою. Показово, що цей пункт пролобійований «за проханням послів», посилаючись на привілеї Люблінського сейму³⁷.

Дивлячись на хід цього сейму через призму реалізації королівської програми, можна вважати, що королю вдалося реалізувати її частину. Адже король прагнув продовження війни з Московським царством³⁸. У ході сейму монарх зажадав прийняття потрібного побору, натомість отримав подвійний, й ізба Посольська врешті-решт погодилася на це рішення³⁹.

Згідно наступної конституції, що стосувалася судової системи, шляхтич, що був незадоволений рішенням міського суду, «там, де бурмистр справедливості не чинив, мав звернутися до старости та воеводи»⁴⁰. Останні мали відправити спільне рішення «на ратушу міста». Якщо ж після цієї процедури не приймали спільного рішення, справу мав вирішувати король⁴¹. Вищезгадана норма розширювала права шляхти в судових справах, що були в юрисдикції міста⁴². Як відомо, Стефан Баторій пішов на багато поступок щодо шляхетських вимог. Вже на сеймі 1578 року король, взамін ухвалення податків на війну з Московією, погодився на встановлення Трибуналу коронного⁴³ — інституції апеляційного суду для шляхти всіх земель Речі Посполитої. Цей проект був однією з реформ, що вимагала шляхта ще під час коронації Стефана Баторія⁴⁴.

Іншим доповненням до судової реформи, що реалізувалося на сеймі, стало запровадження Трибуналу для ВКЛ. Згідно цієї норми, судді до вищого суду мали обиратися шляхтою. Артикули щодо прав шляхти князівства з детальними інструкціями мали бути видані руською мовою. Важливим для шляхти ВКЛ було ухвалення нового статуту, що регламентував вирішення конфліктів між «особами духовними та світськими». З конституції дізнаємося, що серед сенаторів духовних не було жодного

представника від ВКЛ⁴⁵. Тож дане питання мали розглянути пізніше.

На сеймі 1581 року було ухвалено шістдесят одну конституцію, вісім безпосередньо стосувалися українських воєводств. Це невеликий показник, але найбільший серед усіх інших воєводств Речі Посполитої. Хто ж представляв шляхту українських воєводств на сеймі 1581 року? Маємо брак інформації щодо послів від українських воєводств. Знаємо лише тільки про двох послів: Ожеховського Валентія (перемишльський суддя) від Руського та Блажевського Зигмунта (кам'янецький бур-грабій, поборець в подільському воєводстві) від Подільського воєводства⁴⁶. Також відомо про послів від Волинського воєводства, що були присутні на сеймі, але невідомо, хто саме. Шляхта Руського, Подільського та Волинського воєводства просила про створення для них окремого суду, замість Люблінського Трибуналу⁴⁷.

Традиція вимагала присутності на сеймі всіх членів сенату. Але не завжди відомо, чи доїжджали сенатори на сейм. З щоденника дізнаємося, що на сеймі брали голос наступні сенатори від українських воєводств: белзький воевода Анджей Тенчинський⁴⁸, подільський воевода — Миколай Мелецький⁴⁹, луцький каштелян — Михайло Мишка Варковський⁵⁰.

Отже, конституція стосовно мит стосувалася безпосередньо українських земель. Йшлося про обрання комісарів для контролю коронних мит Подільського воєводства та Покуття, «щоб ніхто мита прикордонні не платив повз посполите право»⁵¹. Також комісари мали списати на тисячне мито у всіх «жупах руських»⁵². З цього приводу йшлося про обрання депутатів від Волинського та Підляського воєводств для контролю коронних мит і дотримання давніх інструкцій⁵³.

На сеймі було затверджено комісарів для розмежування Волинського воєводства від Руського, Подільського та Белзького. У щоденнику сейму фіксуємо скаргу щодо наїзду слуг волинського воеводи на маєтності Яна Остроґа, старости Стежицького⁵⁴. Ця скарга не залишилася поза

³⁷ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 452.

³⁸ Dubas-Urwanowicz E. O nowy kształt Rzeczypospolitej... S. 102.

³⁹ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 455–463.

⁴⁰ Ibidem. S. 450.

⁴¹ Ibidem. S. 450.

⁴² Ibidem.

⁴³ Більш детально пре це див.: Вінниченко О. Депутати Коронного трибуналу 1632–1647 рр. Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 44. Львів, 2009. 279–329.

⁴⁴ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. Wydawnictwo sejmowe : Warszawa, 2005. T. II. Vol. 1. S. 407.

⁴⁵ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 452.

⁴⁶ Posłowie ziemscy koronni 1493–1600 / Opr. Uruszk W., Kaniewska I., Ferenc M., Byliński J. // Red. I. Kaniewska. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2013. S. 268.

⁴⁷ Sprawy wojenne króla Stefana Batorego : dyjaryjusze, relacje, listy i akta z lat 1576–1586 / wyd. Polkowski I. Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, T. 11. Kraków, 1887. S. 323.

⁴⁸ Ibidem. S. 292.

⁴⁹ Ibidem. S. 293.

⁵⁰ Ibidem. S. 329.

⁵¹ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 446.

⁵² Ibidem.

⁵³ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 446.

⁵⁴ Sprawy wojenne króla Stefana Batorego... S. 323, 325.

увагою. Конституцією затвердили комісарів для розмежування Чорноостровських маєтностей між пані Остророговою та маєтностями князів Вишневецьких та Збараських⁵⁵, з доповненням про послуги князівських родин проти Московського царства, котрих держава потребує⁵⁶. Також було призначено комісарів у справі розмежування між Холмською землею та староством брестським Великого князівства Литовського⁵⁷.

Через військову загрозу сейм постановив необхідність укріплення Летичева в Подільському воєводстві і доручив це кам'янецькому старості Яну Потоцькому⁵⁸. Ще одна постанова, що стосувалася безпосередньо шляхти українських земель: йшлося про позови брацлавського каштеляна Олександра Семашка, якому надавалося право позиватися згідно конституції 1578 року у справах по втечі селян⁵⁹. Як відомо, особи з родини Семашків були клієнтами канцлера Яна Замойського. Олександр взяв участь у Псковській виправі Стефана, виставивши в почті 50 коней⁶⁰, за що і отримав, швидше за все, номінацію на брацлавського каштеляна⁶¹.

Дуже важливий факт перепідтвердження привілеїв для Руської землі. Цікаво, що такий

привілей затверджений тільки для Подільського та Руського воєводств. Усі земельні надання, котрі фіксовані «аж до статуту Короля Александра, потрібно тепер розуміти як дідичні»⁶². З чим пов'язана необхідність прийняття цієї норми? Згадувана конституція «*Feuda Ziemie Ruskiej*» була ухвалена на коронаційному сеймі Стефана Баторія. З огляду на пролобійоване рішення, ухвалене в конституції 1581 року, питання перепідтвердження привілеїв на всі надання не було вирішеним для шляхти згаданих земель.

Іншу групу питань, розглянутих на сеймі, складають особові привілеї та надання. Це ознака найвищої пошани для шляхтича, відзнака його досягнень на «державному рівні». Серед цих статей були привілеї й для шляхти з українських земель. Мова про привілей Павлу Ожеховському на право будівництва моста через річку Бут в Холмській землі⁶³. Також особистий привілей, записаний в конституцію 1581 року, отримав князь Кірик Ружинський. Урочище Котельне за Житомиром у Київському воєводстві перейшло у вічні володіння князя та його родини⁶⁴. Також, окрім нього, отримали землі сини Яна Ходкевича — Олександр та Кароль⁶⁵.

Отже, дослідження сеймових конституцій 1581 р. дозволяє окреслити широке коло питань, що стосувалися українських воєводств. Це і унормування та контроль списання мит, розмежування між воєводствами та вирішення конфліктів між шляхтою з цього приводу, перепідтвердження привілеїв на землю для шляхти Волинського та Подільського воєводств, укріплення міст та особові привілеї шляхти.

⁵⁵ Йдеться про маєтності поблизу містечка Чорний Острів Подільського воєводства. В цей час воєводою волинським був Андрій Вишневецький, воєводою брацлавським — Януш Збараський.

⁵⁶ VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 448.

⁵⁷ Ibidem. S. 448.

⁵⁸ Ibidem. S. 450.

⁵⁹ Ibidem. S. 449.

⁶⁰ Listy Żółkiewskiego. Listy z lat 1584–1620, m.in. do: J. Zamoyskiego, J. Szczęsnego Herburt, Zygmunta III. wyd. T. Lubomirski, Kraków, 1868. S. 67–68.

⁶¹ Piotrowski J. Dziennik wyprawy Stefana Batorego pod Psków. Kraków, 1894. S. 115.

⁶² VC. T. II: 1550–1609. Vol. 1: 1580–1585. S. 450.

⁶³ Sprawy wojenne króla Stefana Batorego... S. 335.

⁶⁴ Ibidem. S. 454.

⁶⁵ Ibidem. S. 454.

REFERENCES

1. Dubas-Urwanowicz, E. (2013). *O nowy kształt RP. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576–1586*. Warszawa [in Polish].
2. Kulakovskiy, P. (1999). Zemski seimyky yak orhan shliakhetskoho samoupravlinnia v dr. pol. XVI — persh. pol. XVII st. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho derzhavnogo universytetu*, VII [in Ukrainian].
3. Kulakovskiy, P. (2001) Instruksii seimky Chernihivskoho voievodstva 1646 roku. *Ukraina Moderna*, 6, 113–138 [in Ukrainian].
4. Kulakovskiy, P. Predstavnytstvo Volynskoho voievodstva na seimakh Rechi Pospolytoi 1632–1647 rr. [in Ukrainian]. <http://gulevich.net/statiy.files/pvv.htm/>
5. Mykhaylovskiy, V. (2012). Vyshchi uriadnyky Polskoho korolivstva na ruskykh zemliakh u 1434–1506 rokakh: spraba kolektyvnoho portreta. *Theatrum humanae vitae. Studii na poshanu Natali Yakovenko*. Kyiv, 162–177 [in Ukrainian].
6. Mykhaylovskiy, V. (2012). Khto predstavliav Podilske voievodstvo na seimakh Polskoho korolivstva u 1494–1548 rr. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka*, 22, 336–346 [in Ukrainian].

7. Mykhaylovskiy, V. (2012). Vyshchi uriadnyky ruskykh voievodstv Polskoho korolivstva u 1506–1572 rr. Vidkryta/zakryta hrupa 1. Kamianets-Podilskyi. *Problemy istorii krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy*, 3, 80–94 [in Ukrainian].
8. Mykhaylovskiy, V. (2015). Rezultatyvnist seimiv dlia Podilskoho voievodstva u 1493–1526 rr. za materialamy Koronnoi metryky. *Patrimonium. Studii z rannomodernoi istorii Tsentralno-Skhidnoi Yevropy XVI-XVIII A.D.*, Kyiv-Krakiv, 11–30 [in Ukrainian].
9. Mykhaylovskiy, V. (2018). *Bibliohrafiia parlamentaryzmu na ukrainskykh zemliakh do 1648 roku: Polske korolivstvo, Velyke kniazivstvo Lytovske, Rich Pospolyta*, Vol. II. Kyiv, Tempora. 192 [in Ukrainian].
10. Mykhaylovskiy, V. (Ed.). (2018). «Prykladom svoikh predkiv...». *Istoriia parlamentaryzmu na ukrainskykh zemliakh u 1386–1648 rokakh: Polske korolivstvo ta Rich Pospolyta*, Vol. I, Kyiv: Tempora [in Ukrainian].
11. Opaliński, E. (1995). *Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652: system parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie*. Warszawa, Wydawnictwo Sejmowe [in Polish].
12. Opaliński, E. (2001). *Sejm srebnego wieku 1587–1652. Między głosowaniem większościowym a liberum veto*. Warszawa [in Polish].
13. Piotrowski, J. (1894). *Dziennik wyprawy Stefana Batorego pod Psków*. Kraków. Księgarnia Spółki Wydawniczej Polskiej [in Polish].
14. Polkowski, I. (Ed.) (1887). Sprawy wojenne króla Stefana Batorego: dyjaryjusze, relacje, listy i akta z lat 1576–1586. *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia*, 11 [in Polish].
15. Rzonca, J. (1989). Sejmy z lat 1597 i 1598. Cz. I. Bezowocny sejm z 1597 roku. Warszawa-Wrocław [in Polish].
16. Grodziski, S. (Ed.) (2005). *Volumina constitutionum*. T. II Vol.1. Warszawa: Wydawnictwo sejmowe. [in Polish].
17. Uruszak, W., Kaniwska, I., Ferenc, M., Byliński, J. (Comps). (2013). Posłowie ziemscy koronni 1493–1600. Warszawa [in Polish].
18. Uruszczak, W. (1980). *Sejm walny koronny w latach 1506–1540*. Warszawa [in Polish].
19. Vinnychenko, O. (2007). Konflikt politychnyi chy konflikt osobystyi: vyshenskyi deputatskyi seymyk Ruskoho voievodstva 1603 roku. *Sotsium*, 7, 111–142 [in Ukrainian].
20. Vinnychenko, O. (1999). Instytut seymykovooho marshalka v Ruskomu i Belzkomu voievodstvakh ostannoi chverti XVI — pershoi polovyny XVII st. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seriiia istorychna, 34, 109–121 [in Ukrainian].
21. Vinnychenko, O. (2004). Konstytutsii seimiv 1576–1647 rokiv yak dzherelo do istorii orhanizatsii i diialnosti seymykyv u Rechi Pospolytii. Vol. II: *Do dzherel. Zbirnyk naukovykh prats na poshanu Oleha Kupchynskoho z nahody yoho 70-richchia*, 229–266 [in Ukrainian].
22. Vinnychenko, O. (2002). Instruksiiia peredseimovoho seymyky Kholmsoi zemli 1593 roku. CCXLIII. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*, 318–341 [in Ukrainian].
23. Wolski, M. (Ed.) (2007). Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy. Kórnik [in Polish].

Tetiana Zotova

SEJM CONSTITUTIONS OF 1581 AS THE SOURCE OF THE HISTORY OF PARLIMENTARY SYSTEM ON UKRAINIAN LANDS

The author investigates the constitutions of the Sejm of 1581. After examining current structure of the constitutions, the article uses the main issues and problems which influenced on the Ukrainian voivodeships. The author analyses important decisions taken in the Sejm. It is examined a wide range of aspects related to the Ruthenian, Volyn, Kyiv, Bratslav, Belz and Podillya voivodeships. It is investigated the problems of economics, international politics, military campaigns, personal privileges, the judicial system, and urban development. It is underlined, that all these problems were discussed in details and solved in the Sejm. It should be stressed, that the constitution was informative source on the political and social situation of the country. It is described in details special attention to the Ukrainian voivodeships. Attempts are made to analyse the peculiarities of the voivodeships. The article shows a clear idea of the influence of the Sejm and the constitution on various spheres of life of the Ukrainian voivodeships and the Commonwealth in general.

Key words: *Sejm, Polish-Lithuanian Union, Sejm Constitution, Stefan Batory, Ukrainian voivodeships.*

Дата надходження статті до редакції: 23.10.2018.